

HOPITARREI BISITA

Aspaldian irakurri nuen B. Whorf. Ene «Hizkuntza eta Pentsakera» irakurri dutenek bada-kite. Eta Whorf irakurri duen orok daki «Hopi» indioek (hemen nik «Hopitarrak» deituko) eman ziotela hizkuntz-oinarria bere «Errelatibitate-Oinarria» funtsatzeko. Hopitar batek —zion Whorf-ek— eta gutako batek, ez dute mundua berdin ikusten; elkarrekiko mogitzen ari diren bi ikuslek, Einstein-en arauera, mundua berdin ikusten ez duten bezala. Hizkuntzak mugatzen eta markatzen gaitu, geure erreferentzi-sistema fisikoak markatzen gaituen bezalaxe. Eztabaida zaharra...

Lehengo egunean, horretara, Nahvaho eta Hopi indioen lurraldeetan barrena pasa nintzeanean, mundu«ezagun» batetan barrena nindoa-la esan nezakeen: «Hopitarrak? Bai, motel! Whorf... Sapis... Hizkuntz-Errelatibitatea»...

Colorado-Canyon delakoa ez da ahazten. Noski. Eskergatasunean eskerga, malkorren gaitzean gaitza, edozein motatako «tenploz» hornitua, kolore guztiez oratua... Larehun kilometrotan, bera eta desberdina...

Eta Ekialderantz jeisterakoan, «Little Colorado»ko holtzarte bildurgarrietara iristean, horra sorpresa: ilara luzetan jarrita, Nahvaho-tarrak saltzaile... Nahvahotarren «Erreserba»n sartu gara. Erreserba gaitza: 160 km. x 120 km. Behin eta berriz eskainiko zaizkigun koilare eta pitxi urdin eta zilarraideak mahainetan salgai. Oso merke, merkeegi batzutan. Saltzaileek oro, aurpegi beltzaranak. Batzutan ingelesez ari. Gehienetan isilik, guri so. Hitzik egin beharrik ez dago. 65.167 nahvaho-tar, Arizona-ko Erreserban, 1960-ko Erroldaren arauera.

Baina gu aurrera goaz. Nahvaho-tarren eskualdearen barruan dagoen Hopi-tar Erreserbaraino nahi dugu joan; eta gurutzatu. Baimenik ez dugu; eta, Grand Canyon-en esan digutenez,

baimen berezia behar dute «zuriek» indioen herrietan sartzeko. Han goaz, halere; indiook elkar konprenituko dugun esperantzan...

Cameron-en lurraldea gorri bihurtzen da, «Colorado» hitzari egokiro dagokionez. Berehala Moenkopi, herriska txiki bat. Hamar etxetxo txiro, hogeia agian. Nahvaho-tarren herrialdea oraindik.

Eta, bapatean, pankarta handi bat eskuinaldean: «You are entering the Hopi reservation. Photographs strictly forbidden»... Sartu aitzin, ukabila altxatuz egin ditugu foto batzu. Eta Erreserban barrena abiatu gara.

Nahvaho-tarren lurraldea baino hutsago, nik uste. 1960-ko Erroldak dionez, 4.834 hopitar bizi dira bertan. Ronbo itxurako lurraldeak, 80 bat kilometro ditu luzeran, eta 60 bat zabaleran. Non dira Hopi-tar famatuak?

Hotevilla: hogeia etxe, hogeia txabola hobe, berrogeia agian. Ez abererik, ez soro landurik. Zertaz bizi ote dira Hopitarrak? Herriskak, pitin bat Nafarroan bezala, muino-gainetan eraikiak beti; espainatarrek «mesa» bataiatu zituzten gainetan. Lurraldea, martxoa izanik ere, lehorra da. Nolakoa ote da udan?

Halako batez: Old Oraibi. Hopitarren Gernika, edo horrelako zerbait; «Suge-Dantza» ikaragarria, eta antzekoak, ospatzen diren herriska zaharra; «the oldest town in North America», irakurri dugunez. Sartzeko baimena eskatzeko-tan abiatu gara. Herrizainaren etxean inor ez. Baina bertako bi txakur ezin atseginagoek lagundu gaituzte Oraibi-zaharrean barrena. Herrian inor ez. Halako batez gizon gazte bat! Ez bat eta ez bi, harengana. «May I help you», galdetu digu ingelesez; oso era onean, nahiz hotz. Bertako etxe zaharrak ikusi nahi genituela esan diogu. «Atezaina hor ez badago, ezin inork eman baimen hori», esan digu. Etsi egin behar.

Navajo-tarren eskualdearen mugan. Colorado-Canyon famatua.

2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

HOPI-dantzaria: pinpilipausaren dantza.

Eta fotorik ere egin gabe, bi txakurrek beti launduta, kaminora berriro... Adio Oraibi-ri!

Shongopovi— ra abiatu gara orduan. Beste hoge bat etxetxo apal. Eta denda bat, bakar bat: turistentzako salgaiz hornitua. Eltze pinta-tuak, saski batzu, zilar eta harri urdinezko koi-lare batzu (Tijuanan eta bestetan ikusten diren berberak). Hemen dena izugarri galesti. Marrazkiak eta kolorea oso bereziak. Gurekin mintzo den emakume gazteak, aurpegi ilun borobila du, bere arrazakide guztiek bezala. Guri ingelesez; baina beste adiskide bati, eta bere haurrari, hopiz hitz egin die. Hopia mintzatua da, bai; beste berrogei-ta-hamar hizkuntza bezala (Estatu Batuez ari gara, jakina).

Arratsaldea aurrera doa. Eta Nahvahotarren eskualdera berriz irtetea, lurra lehortu bezala

Andolin Eguzkitzarekin, Hopi-tarren mugan.

egiten da; eta urrunean, dena inguratuz bezala, tontor erpinak eta «mesa» txapalak ugaltzen dira. Urrunean Tees Toh eta Dilkon, zelai lehorean txabola mordoska pare bat. Besterik ez... Baina bostak dira; eta, Erreserbatik at dagoen Winslow-ra hurbiltzean, behin eta berriz gurtzaten ditugu Nahvaho-tarren berebilak. Erreserban bizi, baina kanpoan egin lana: ugaltzen ari omen den bizimodua.

Hestuak izanik ere, kaminoak onak dira. Baina Hopilandian asfaltorik ez: kaminotik irtenda berehala, lokatza zoru bakarra.

Txirotasuna al da bakarrik? Beltzek amerikartu eta berdindu nahi badute ere, indioek ez omen dute berdindu nahi. Beren indiotasunari eutsi nahi bide diote. Bizi ote daiteke horrela, ordea? Hobeki esan: zertaz bizi dira? Turismoaz hein batez (gure aurretik liburua sinatu dutenek, «Switzerland» jarri dute Shongopovi— ko dendan); baina aski ez. Benetan: ez da ulertzen. Per capitazko errenta, urtean, «a few dollar»etako delira irakurtzen dut. Zer etorkizun datorkie indio-talde hauei? Feroe-uhartek, uhartean dira itsaso betean.

Hona hemen etnia ezagun batzuren kopuruak (1960-an, orain dela hogeitun urte):

Cherokee	80.000 lagun
Nahvaho	67.000 lagun
Choktow	45.000 lagun
Sioux	22.000 lagun
Papago	8.000 lagun
Apache	6.000 lagun

Louisianne-ko miloi frantsesa «desfrantses-ten» ari bada, zer esan daiteke indioen giza-mul-
tzoen geroaz?

Areago: hizkuntza traba eta baradera izango bazaie, zeren eta noren izenean eska dakieke **guretzako zoo gisa** irautea? Galdera latza, jakina. Baina gizonak ditu eskubideak azken funtsean, eta ez hizkuntzek. Hizkuntza gizonaren zerbitzuko eta tresna balios bihurtu, ala hizkuntza hil. Lehenago ere idatzia dut hau. Hizkuntza gizonaren zerbitzari egin, eta kultur-tresna minimo; ala hizkuntza hiltzea onena.

Eskuindarrek eta folkloristek soinekoak urratu ohi dituzte hau entzutean. Baina, euskarari gagozkiolarik ere, gauza bera esan behar da: **euskara jaso eta mintzabide balios bihurtu, ala euskara kanpora.**

Ez baitago eskubiderik (eta barka bezate eskuindar hizkuntzalariek) herri oso bat zoritxarreko eta itsu atxikitzea, hizkera «bitxi» bat gordetzeko. Hizkuntzari bai, kulturarekiko eta egiazko biziarekiko **baradera eta traba ez den heinean.**

Gizateria ez da zoo bat.

Eta indioak ez dira kiwi harrigarriak. Ez.

Hizkuntza, gizonaren zerbitzuko. Ala kanpora.

Txillardegia

x
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 0
 1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 0
 x